

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.2.3>

Н. В. Федіна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права факультету № 1 Інституту підготовки фахівців для підрозділів поліції Львівського державного університету внутрішніх справ

А. Я. Пашко

здобувач III курсу факультету № 1 Інституту підготовки фахівців для підрозділів поліції Львівського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ТА ПРАВОТВОРЕННІ

У статті розглянуто питання впливу інтеграційних та євроінтеграційних процесів на сучасне державотворення та правотворення. Вони відіграють у сучасному світовому розвитку держав важливу, а з деяких питань навіть провідну роль, а також мають вагомий вплив, як на політичну, так і економічну складову міжнародних відносин. Інтеграційні процеси сприяють ефективному розвитку співробітництва, а відповідно забезпечує безконфліктне співіснування держав.

Досліджено важливість того, що сучасні інтеграційні процеси не мають єдиної типології, є багатограним і неоднозначним явищем, тому досить складно піддаються аналізу. Міжнародні відносини у різних сферах суспільного життя, першочергове місце серед яких займають політичні, економічні, культурні, є поєднанням відносно автономних видів. Тому питання дослідження інтеграції в сучасному світі невід'ємно пов'язане з інтеграційними процесами, що відбуваються між державами, спрямовані на узагальнення та виявлення закономірних тенденцій, спільних рис, причин та умов цього явища.

Звернено увагу на те, що інтеграційні та євроінтеграційні процеси повинні здійснюватися з урахуванням усіх особливостей перехідного етапу їх розвитку. Усе це вимагає досконалого вивчення та ретельного врахування впливу євроінтеграційних процесів на забезпечення національних політичних та економічних інтересів держави.

Також розглянуто важливість євроінтеграційного процесу для України, яка дасть можливість для держави вийти на світові ринки, насамперед на ринок Європейського Союзу, підвищення конкурентної спроможності товаровиробників, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, модернізація економіки, подолання технологічної відсталості, створення робочих місць, що в свою чергу сприятиме підвищенню добробуту суспільства, що є важливим для нашої держави, враховуючи ті наслідки, що завдає війна з Росією.

Ключові слова: *Україна, інтеграційні та євроінтеграційні процеси, державотворення, правотворення, політичні та економічні інтереси.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день інтеграційні процеси в тій чи іншій формі відбуваються у більшості країн світу. Про досить високий рівень регіональної інтеграції свідчить постійне збільшення кількості інтеграційних об'єднань. Важливим є розуміння того, що інтеграційні процеси можуть відбуватися як

у рамках уже створеної системи, що призведе до покращення рівня її організованості та цілісності, а також можуть виникати нові системи з раніше не пов'язаними елементами. При об'єднанні в єдине, все ж таки, окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії, а також збільшується обсяг та інтенсивність

взаємозв'язків між складовими цієї системи і відповідно створюються нові рівні управління, що забезпечать більш якісний процес взаємодії. Дослідження цих процесів насамперед є важливим для інтересів України, яка прагне стати повноправним членом світового співтовариства, активно долучається до інтеграційних процесів, основні з яких були закріплені в Конституції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання впливу інтеграційних та євроінтеграційних процесів на сучасне державотворення та правотворення займалися вітчизняні та зарубіжні науковці: Андрусевич Н.І., Артьомов І.В., Балян А.В., Баркалова І.М., Белих А. Г., Білецька Л. В., Білорус О.Г., Бондаренко В.Д., Будякова Т.О., Ващук Ф.Г., Вертелева О.В., Вітер Д.В., Войтович Р.В., Врадій О.С., Гайдуков Л.Ф., Гідденс Е., Гнатовський М. М., Довгаль Е.А., Кіш Є.Б., Кваша О.С., Колесов В., Лепешков Ю.А., Лукьяненко Д.Г., Манжола В.А., Мариніна С.В., Микієвич М.М., Піляєв І.С., Поручник А.М., Риндзак О.Т., Синяков А.В., Сіренко К.Ю., Філіпенко А.І., Шубравська О.В., Яковюк І. В. та інші. У своїх наукових працях, зазначені науковці, висвітлили багато питань пов'язаних з інтеграційними процесами. Однак питання впливу інтеграційних та євроінтеграційних процесів на сучасне державотворення та правотворення на сьогоднішній день все ж потребує комплексного наукового дослідження, тому є не тільки актуальним, але й своєчасним і доцільним проведення наукового доробку за обраною темою.

Мета статті – на основі аналізу загальнотеоретичних досліджень інтеграційних та євроінтеграційних процесів виявити існуючі проблемні питання основних напрямків теоретично-правових аспектів інтеграції та євроінтеграційних процесів, що відбуваються у сучасному світі та зокрема в Україні, їх властивостей та особливостей, конституційно-правової характеристики євроінтеграційних процесів, а також запропонувати механізм впровадження цих процесів у правову систему держави, для більш ефективного забезпечення сучасного державотворення та правотворення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі суспільного розвитку, у процесі формування інтеграційних систем задіяні не тільки розвинуті країни, а й країни, що розвиваються, це є свідченням того, що прихід епохи нового регіоналізму розповсюдився на усі континенти і ця тенденція зменшить розрив між державами світу, а також підвищить рівень соціально-економічного розвитку всіх країн загалом [1, с. 58].

Важливим є визначення концепції глобальної інтеграції, що веде до формування єдиного політичного, соціально-економічного та культурного простору, основою формування якого є спільні інтереси держав-учасниць. На думку Войтовича Р.В. трактування поняття глобальної інтеграції, це «засіб об'єднання держав на всіх рівнях суспільного розвитку, що забезпечує структурну трансформацію сучасної системи міжнародних відносин, сприяє рівномірному розподілу соціально-політичного, економічного та культурного потенціалу між державами-учасницями в умовах спільного глобалізаційного напрямку розвитку» [2, с. 11].

Звернемо увагу на те, що початковою стадією інтеграційного процесу є лібералізація торговельних відносин між окремими країнами, тобто забираються обмеження на торгівлю певною групою товарів і послуг, полегшується доступ закордонних партнерів на внутрішній ринок, утворюються зони преференційної торгівлі, прикладом може бути наведена преференційна система Британського співтовариства, яке була засновано у 1932 році і об'єднало у своєму складі 48 держав. Важливо зазначити, що зона вільної торгівлі утворюється при підписанні угоди між країнами про усунення тарифних і кількісних обмежень у взаємній торгівлі товарами та послугами. Підписання угоди не позбавляє права країн-учасниць на власне регулювання торговельних відносин з третіми країнами, тому митниці усередині зони залишаються з метою запобігання нечесній торгівлі. Навіть на сьогоднішній день така форма інтеграції є досить дієвою і поширеною, прикладом може бути функціонування Північноамериканської зони вільної торгівлі НАФТА (угода між такими

державами як: США, Канада, Мексика укладена у 1994 році), також успішно функціонує Європейська асоціація вільної торгівлі – ЄАВТ (угода між Швейцарією, Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном укладена в 1960 році) [3, ст. 657].

Важливим є те, що Україна також задіяна у міжнародній економічній інтеграції, тобто є підписані угоди про зону вільної торгівлі з такими державами як: держави ЄАВТ (Швейцарією, Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном), (підписана у 2010 р.), СНД (2011 р.), Македонією (2001 р.), Чорногорією (2011 р.), ЄС (2014 р.), Канадою (2016 р.) [4].

Варто зазначити, що повна міжнародна економічна інтеграція передбачає створення єдиної економічної політики, при якій створюються органи національної адміністрації, рішення яких є обов'язковими для усіх держав-учасниць [5]. Європейський Союз, на сьогоднішній день, є фактично єдиним міжнародним інтеграційним угрупованням, яке пройшло усі форми економічної інтеграції і продовжує своє формування.

Важливо звернути увагу на те, що завершальним етапом інтеграційних процесів є федерація. Вона створюється за умови, що кілька держав чи їх об'єднань, зберігаючи відносну самостійність, утворюють єдину союзню державу, в якій функціонує двопалатний парламент, дворівневий уряд, можливе подвійне громадянство, подвійне законодавство, які необхідні для правового регулювання життєдіяльності суспільства, як в межах федерації так і її суб'єктів. Прикладом може бути Австрійська республіка, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина [3, ст. 658].

Під впливом інтеграції відбуваються зміни загальної структури, загального управління, а отже нова інтеграційна структура має забезпечити і спрямувати розвиток людства в цілому, що закономірно визначить напрям розвитку сучасного світу [6].

Не варто акцентувати увагу на односторонньому підході до інтеграції, який базується винятково на основі політичних, економічних та інших міркувань. Чинники розповсюдження регіональних інтеграцій-

них об'єднань досить різноманітні і визначаються складним сплетінням мотивації правового, політичного, ідеологічного, економічного та культурного характеру. Усі ці умови впливають на рівень специфічності в розвитку кожного окремого регіону, що необхідно брати до уваги при спробі визначення загальних закономірностей розвитку регіональних інтеграційних процесів [7, с. 44].

Постійно просліджується тенденція прискореного розповсюдження та збільшення загального числа регіональних угруповань не тільки у найбільш розвинутих країнах, які досягли високого рівня розвитку внутрішнього ринку, що визначає оптимальність умови для процесу міжнародної інтеграції, але і в тих які розвиваються.

Важливою є думка науковців, які вбачають відмінність інтеграції від інших господарських процесів, що відбуваються між державами і вона здійснюється міждержавним регулюванням економічної взаємозалежності та господарським комплексом, який направлений на забезпечення потреб регіону в цілому, створюючи єдиний внутрішній ринок, при якому звільнюється від національних бар'єрів рух капіталів, товарів, послуг, робочої сили, відповідно це сприяє зростанню продуктивності праці та рівня життя суспільства, що має важливе значення для забезпечення основоположних прав людини та громадянина в країнах угруповань [8, с. 58].

В ХХІ століття глобалізація та інтеграція світової економіки та життя суспільства в цілому сприяло тому, що європейське право стало одним із пріоритетних напрямків розвитку правових систем сучасності. Держави, народи та цілі континенти мають схожі проблеми, які вирішуються схожими правовими методами, одним з основних критеріїв яких повинен бути принцип ефективності.

Тому у світовій практиці спостерігається тенденція зближення національних правових систем, формується, так зване, глобальне право людства, яке стає засобом та методом правового регулювання в світовому співтоваристві.

Варто звернути увагу на те, що під терміном «європейське право» розуміють

сукупність правових норм, що регулюють взаємовідносини у межах Європейських Співтовариств та Європейського Союзу, що на сьогоднішній день є потужним об'єднанням держав-членів, не маючих аналогів у світі. Воно має особливі джерела права, процес правотворчості та правозастосування, тобто передбачає інституційний механізм і механізм контролю за дотриманням правових норм. Можна сказати, що це є особлива, самостійна система права, незважаючи на те, що до його складу входить як національне, міжнародне так і європейське право. Варто зауважити, що європейське право, як система, не є настільки всеохоплюючою, як національне право, хоч в цій системі є певні галузі, що співпадають з галузями національного права. Враховуючи те, що європейське право активно застосовується у світовому співтоваристві, у його межах можна виділити ряд галузей які активно розвиваються: інституційне право, податкове право, митне право, економічне і торгівельне право, соціальне право, інвестиційне право, право навколишнього середовища та інші [9, с. 8]

Правовий аспект інтеграційних процесів полягає в тому, що вони імплементують норми права Європейського співтовариства у національні правові системи всіх держав-учасниць, тобто стають інтегральною складовою цих систем, надаючи юридичної сили актам Європейського співтовариства на території держав-учасниць та робить обов'язковим їх застосування національними судами [9, с. 8-9].

Провівши дослідження історичних передумов інтеграційних процесів, що призвели до становлення Європейського співтовариства, в результаті об'єднання країн Західної Європи, що зайняли провідне місце у сфері міжнародних економічних відносинах, можна зробити ряд висновків, а саме:

а) Європейська інтеграція має не лише регіональне (континентальне), а й глобальне світове значення, яке знайшло і випробувало на практиці розв'язання найскладніших політико-правових, соціальних, економічних проблем, які постали перед людством після другої світової війни.

б) Сьогоднішнє провідне положення Європейського Союзу у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення, є свідченням того, що обрані західними європейцями політична філософія, стратегія, механізм та методи інтеграції були ефективними.

в) Компроміс, який був закладений у форму інтеграції, тобто не вимагаючи створення федеративної структури, забезпечив більш масштабне співробітництво, ніж те, що можливе на конфедеративних засадах. Як зазначав Моне-Шуман, від держави не вимагається повністю відмовитися від суверенітету, а лише відкинути значення його неподільності, тобто відмовитися від певної його частки на користь наднаціонального співтовариства у визначених сферах, при цьому здійснюючи контроль за використанням переданих ними повноважень, приймаючи рішення про подальший розвиток інтеграції [10, с. 35].

Важливим моментом євроінтеграційних процесів є те, що повсякчасно узгоджуються інтереси держав-учасниць. При подоланні численних криз у діяльності Співтовариства, які супроводжувалися постійними ультимативними вимогами учасників інтеграційного процесу, було вироблено культуру компромісу і діалогу, що включають повагу й урахування інтересів усіх без виключення країн-партнерів.

Унікальність юридичного статусу європейської інтеграції полягає в тому, що по-першу Співтовариства держав створені і функціонують на основі міжнародно-правових норм, по-друге - в рамках Європейського Союзу сформувався власний специфічний автономний правопорядок, що має суттєві відмінності від національного правопорядку держав-членів.

При дослідженні правового підходу до євроінтеграції науковці акцентують увагу на юридичні перспективи Європейського Союзу, його місце в Європі та світі, яку роль і значення відіграють інститути ЄС у процесі євроінтеграції, специфіка автономного правопорядку ЄС, значення основних принципів права ЄС та роль Європейського Суду в їх розвитку і нормативному закріпленні, співвідношення права ЄС і національних правових систем,

його роль у відносинах між країнами. Важливо зауважити, що Європейський суд є одним із головних суб'єктів євроінтеграції, досягненням якого є створення такої системи, в центрі якої є норма права, яка показує наскільки ефективною може бути діяльність міжнародного судового органу, що закріплює та реалізує на практиці правові норми, які регулюють відносини між суверенними державами [11, с. 7].

На думку Гнатівського М.М. правова інтеграція тотожне поняттю «правове співробітництво» і цим терміном позначаються «усі форми інтернаціоналізації національних правових систем» [12, с. 70], тобто це є спільна діяльність держав, міжнародних організацій, яка направлена на зближення національних правових систем на основі міжнародного права, їх інтернаціоналізація [13, с. 11-12].

На сьогоднішньому етапі розвитку Україна як правова, демократична держава прагне стати членом Європейського Союзу, що є логічним бажанням розбудови цивілізованого, демократичного суспільства. Як відомо, що один у полі не воїн, то задля досягнення високих показників та забезпечення спільних інтересів розвитку, в сучасному глобалізованому суспільстві, це краще зробити об'єднавшись. Тому для України перспективним вектором подальшого розвитку зовнішньоекономічної політики є саме Європейський Союз, що є історично близьким для нашої держави.

Варто звернути увагу на те, що за довгі роки свого існування Європейський Союз став могутнім та впливовим, він перетворився на рушійну силу, що відіграє провідну роль у світовій політиці, економіці та культурі. В європейському просторі, будь-то економічний, соціальний чи гуманітарний відмовилися від кордонів та зайвих перепон, що дало можливість вільно пересуватися людям, продуктам та капіталу, безмежний обмін інформацією, науковим та культурним надбанням [14, с. 65].

У своїх працях Шубровська О.В. зазначала, що євроінтеграційний процес в Україні дасть можливість впровадити в українське законодавство європейські норми, що дадуть можливість забезпечити соціальну захищеність громадян, підвищити

рівень життя, якість харчових продуктів, чисте довкілля, унеможливити корупцію [14, с. 64].

Висновки і пропозиції.

В підсумку варто зазначити, що інтеграційні процеси які сприяють регіоналізації, тобто відбувається децентралізація світового простору, що підвищує життєдіяльність його складових: територіальних (політичних, економічних) утворень. Створення регіональних угруповань супроводжується зникненням кордонів ведення бізнесу, що посилює економічну взаємозалежність держав, що в свою чергу має великий вплив на правотворчі процеси, для забезпечення законних праввідносин у всіх сферах суспільного життя.

Світова тенденція регіональних інтеграційних процесів зумовлюється не тільки внутрішньо-регіональними факторами, а й зростаючими під впливом інтеграції вимогами до внутрішнього та зовнішнього середовища та посилює міжнародну конкуренцію, яка змушує кожну окрему державу докласти максимум зусиль, щоб зайняти гідне місце у світовому співтоваристві.

Важливим етапом для будь-якої держави, що прагне міжнародного співтовариства, є насамперед правова інтеграція, яка має вагомий вплив на сучасне державотворення та правотворення. Для того аби євроінтеграційні процеси відбувалися на правових засадах, важливим аргументом правової інтеграції виступає гармонізація законодавства країн-членів Європейського Союзу, що вимагає приведення внутрішнього законодавства окремо взятої держави у відповідність до правових актів та директивних положень Європейського Союзу.

Важливо зазначити, що на сьогоднішній день, українське законодавство ще не зовсім підготовлене до європейських стандартів, що відповідно виступає ваговою проблемою інтеграції України до Європейського Союзу. Для забезпечення безболісного входження до європейської спільноти, на правових засадах, нашій державі необхідно здійснити адаптацію українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, це повинно відбутися за рахунок реформування правової системи у всіх сферах права, зокрема:

митного, фінансового, приватного, трудового, охорону праці, навколишнього середовища, законодавство про інтелектуальну власність, податкове законодавство, законодавство щодо життя та здоров'я тощо.

Список використаної літератури:

1. Д. Лукьяненко, А. Поручник, В. Колесов. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : Монография. К., 2013. 466 с.
2. Войтович Р.В. Глобальна інтеграція як нова форма суспільного розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. К., 2010. № 2. С. 1-12 URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10vrvfsr.pdf>
3. Риндзак О.Т. Міждержавна економічна інтеграція у системі чинників державної міграційної політики. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського Випуск 3. 2015. С. 656-702
4. Інформація щодо укладення угод про вільну торгівлю з перспективними торговельно-економічними партнерами України. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>
5. Філософія інтеграції: Монографія. За заг. ред. В.Д. Бондаренка та Ф.Г. Ващука. Ужгород, 2011. 544 с.
6. Філіпенко А.І. Природа та особливості сучасного міжнародного інтеграційного процесу. *Економічний часопис – XXI*. Науковий журнал. 2003. № 4. URL: <http://soskin.info/ea/2003/4/20030401.html>
7. Мариніна С.В., Суть, проблеми та перспективи розвитку форм міжнародної економічної інтеграції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки*. Науковий журнал. №5. 2014. 342 с.
8. Білорус О.Г. Глобальні стратегії Євросоюзу: Монографія. Київ, 2009. 528 с.
9. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища: навчальний посібник. Львів, 2004. 256 с.
10. Загальне поняття та значення європейської інтеграції. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/eulaw/info/lec2.html>
11. Лепешков Ю.А. Межгосударственная интеграция в рамках Европейского Союза: некоторые вопросы теории. *Журнал междунар. права и междунар. отношений*. 2001. № 1. С. 1–9.
12. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми: Монографія. Київ, 2005. 224 с.
13. Гнатовський М. М. Становлення та тенденції розвитку європейського правового простору : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.11, К., 2002. 22 с.
14. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору. *Економіка України*. 2014. №1 (626). С. 63-73.

Fedina N., Pashko A. Theoretical and legal aspects of integration and European integration processes in modern state-formation and law-making

The article considers the impact of integration and European integration processes on modern state-building and law-making. They play an important and in some respects even a leading role in the modern world development of states, and also have a significant impact on both the political and economic components of international relations. Integration processes contribute to the effective development of cooperation and, accordingly, ensures the conflict-free coexistence of states.

The importance of the fact that modern integration processes do not have a single typology, is a multifaceted and ambiguous phenomenon, therefore rather difficult to analyze, has been studied. International relations in various spheres of social life, political, economic, and cultural occupy the first place among them, are a combination of relatively autonomous types. Therefore, the issue of integration research in the modern world is inextricably linked to the integration processes taking place between states, aimed at generalizing and identifying regular trends, common features, causes and conditions of this phenomenon.

Attention was drawn to the fact that the integration and European integration processes should be carried out taking into account all the features of the transitional stage of their development. All this requires thorough study and careful consideration of the impact of European integration processes on ensuring the national political and economic interests of the state.

The importance of the European integration process for Ukraine, which will give the state an opportunity to enter world markets, primarily the European Union market, increase the competitiveness of product manufacturers, attract foreign investments and the latest technologies, modernize the economy, overcome technological backwardness, create jobs, which in its own first of all, it will contribute to the improvement of the welfare of society, which is important for our state, taking into account the consequences of the war with Russia.

Key words: *Ukraine, integration and European integration processes, state formation, law - making, political and economic interests.*